

Список литературы

1. Воробьев А.Д. Стратегическое управление в экономике знаний. Управленческие науки. 2018; 8(1):32-41.
2. Петрова А.Н. Стратегический менеджмент: учебник / А. Н. Петрова. – М.: Книга, 2017. – 106 с.

«Цифрлық билік» мемлекеттік басқарудың басты траекториясы ретінде

З.А. Ескерова¹, С.Б.Жеңісбай², С.М.Муратова³

¹Менеджмент кафедрасының аға оқытушысы, э.ғ.м.

^{2,3}«Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығының 2 курс студенттері
zamiira_e@mail.ru, zhenisbais@mail.ru, saltanat.muratova.01@bk.ru

^{1,2,3} Академик Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Түйіндеме: Бұл мақалада цифрлық трансформация идеясы, оның ішінде "Цифрлық билік" мәселесі егжей-тегжейлі қарастырылған. Қазіргі әлемде цифрлық технологиялар елдер экономикасын дамытуда маңызды рөл атқаратыны бізге белгілі. Цифрлық технологиялар бірқатар артықшылықтар берді-халық пен бизнестің мемлекеттік қызметтерге қол жеткізуін оңайлату, ақпарат алмасуды жеделдету, бизнес жүргізу үшін жаңа мүмкіндіктердің пайда болуы, жаңа цифрлық өнімдерді жасау және т.б. Сондықтан қазіргі уақытта көптеген елдерде цифрландыру стратегиялық даму басымдығы болып табылады.

Кілт сөздер: мемлекет, мемлекеттік басқару, мемлекеттік билік, цифрлық экономика

Бүгінгі таңда Қазақстанның алдына жаңа инновациялық даму мен жеделдетілген технологиялық жаңартуды талап ететін әлемнің ең дамыған және бәсекеге қабілетті 30 елінің қатарына кіру маңызды мақсаттардың бірі. Бұл мақсатқа жетудің бірден бір құралы ол – «Цифрлық экономиканы» қалыптастыру болып табылады. Жалпы ол біздің экономикаға, бизнес пен азаматтарға негізінен жаңа даму траекториясына шығуға мүмкіндік береді.

Қазақстан экономикасы үшін цифрлық дәуірдің жаһандық сын-қатерлері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, цифрлық дамудың келесі бағыттары анықталды (Сурет 1):

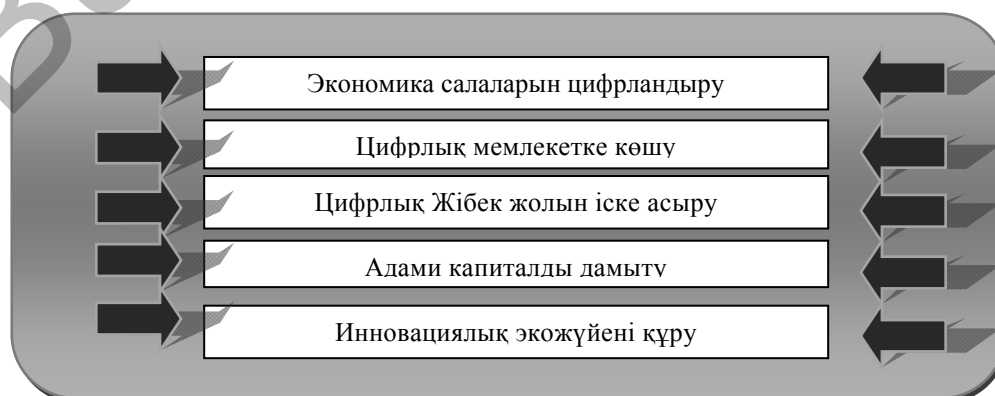
Осы бағыттарды толықтай қарастыратын болсақ, олар:

1. "Экономика салаларын цифрландыру" - озық технологиялар мен мүмкіндіктерді пайдалана отырып, еңбек өнімділігін өсуіне, сондай-ақ инвестицияның арттыруына қол жеткізу, яғни мемлекетіміздің экономикасының дәстүрлі салаларын түрлендіру бағыты.

2. "Цифрлық мемлекетке көшу" - халық пен бизнеске қызмет көрсету инфрақұрылымы ретінде мемлекеттің функцияларын түрлендіру бағыты.

3. "Цифрлық Жібек жолын іске асыру" - ішкі контур үшін де, елдің транзиттік әлеуетін іске асыру үшін деректерді берудің, сақтаудың және өңдеудің жоғары жылдамдығы және қорғалған инфрақұрылымын дамыту бағыты.

4. "Адами капиталды дамыту" - жаңа жағдайға - білім экономикасына көшуді қамтамасыз ету үшін креативті қоғам деп аталатынды құруды қамтитын түрлендіру бағыты.

Сурет 1. "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасының бағыттары
Ескерту – қайнар көзі[1].

5. "Инновациялық экожүйені құру" - бизнес, ғылыми сала және мемлекет арасындағы орнықты көлденең байланыстармен технологиялық кәсіпкерлік пен инновацияны дамыту үшін жағдай жасау бағыты. Мемлекет инновацияларды өндіріске шығаруға, бейімдеуге және енгізуге қабілетті экожүйе катализаторы ретінде әрекет етеді.

Жоғарыда аталған бес бағыт шеңберінде қазірдің өзінде 17 бастама және 100-ден астам іс-шара қалыптастырылды, оларды іске асырудан қайтарым таяу жылдары айқын көрінеді, сондай-ақ таяудағы онжылдықта болашақ экономикасының жаңа секторы ретінде цифрлық секторды қалыптастыру үшін негіз болатын қызметтің негізгі нәтижесі болады.

Сонымен қатар, цифрландыру қазіргі таңда ақпараттандыруды, автоматтандыруды, роботтандыруды және жасанды ақылды қоғамға енгізудің үздіксіз түрленетін, динамикалық өзгерістерге ұшырайтын, масштабталатын және ықпалдасуға бейімделетін қасиетімен ерекшеленеді. Яғни, қазіргі уақытта мемлекеттің дамуын қамтамасыз ететін жүйенің ендігі уақытта мызғымас, өзгермейтін, бір рет қана әрі мәңгілікке құрылған жүйе ретінде көз алдымызға елестету мүмкін емес. Сол себепті «Цифрлық мемлекетке көшу» немесе оны «Цифрлық билік» мақсаттарына лайықты одан ары үздіксіз жаңғырту.

Цифрлық мемлекет – бұл азаматтар мен бизнес үшін кез келген уақытта онлайн қолжетімді, ашық және қолайлы мүмкіндіктер. Ол келесілерден тұрады:

- Цифрлық заң шығарушы билік (е-парламент),
 - Цифрлық атқарушы билік (е-мемлекет),
 - Цифрлық сот билігі (е-сот әділдігі),
 - Цифрлық бұқаралық ақпарат құралдары (е-БАҚ);
- «Цифрлық мемлекетке көшу» келесілерге мүмкіндіктерді береді:

Мемлекет – азаматтарға

Цифрлық технологияларды енгізу азаматтарға электрондық форматтағы мемқызметтерді жылдам әрі дербес алуды мүмкін етеді. Көптеген меморгандар, азаматтардың қажеттіктерін біле отырып, оларға мекемелерге барудың қажетінсіз қызмет көрсету үшін алдын ала байланыса алатын болады. Осы шаралар келесі келесі іс –әрекеттер бойынша негізінде жүзеге асырылады:

Электрондық еңбек биржасы;

Электрондық денсаулық сақтау (e-Health);

«Жылжымайтын мүліктің бірыңғай мемкадастрі» АЖ

Қағазсыз құжат айналымы (Paper-free).

Қағазсыз құжат айналымы

• Digital by default — мемқызметтерді электрондық форматқа көшіру.

• OPEN API — қызметтерді бөлек қосымшалар арқылы алу.

• Анықтамалар сұратуды алып тастау.

Мемлекет – бизнеске

Мемлекет пен бизнестің цифрлық өзара іс-қимыл жасауы кәсіпкерлерге барлық қажетті қызметтерді онлайн алуды, сондай-ақ бухгалтерия, адами ресурстарды басқару, қаржылық талдау және т.б. бірыңғай IT-сервистерді қолдануға мүмкіндік береді.

"Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасы шеңберіндегі кешенді жұмыстарды жүзеге асырып жатқанын бізге мәлім. Оның айғағы ретінде біздің мемлекетіміздің (электронды парламент) 193 мемлекеттің арасында БҰҰ рейтингісі бойынша 29 орынға ие болды. Ол базистік жылмен салыстырғанда 10 позицияға көтерілді, яғни 39 орыннан 29 орынға ие болды.

Үздік 10 елдің қатарына Дания, Оңтүстік Корея, Эстония, Финляндия, Австралия, Швеция, Ұлыбритания, Жаңа Зеландия, АҚШ және Нидерланды кірді. ТМД елдерінің ішінде Қазақстан Ресей, Беларусь, Молдова, Украина, Әзірбайжан, Өзбекстан және Арменияны басып озып, бірінші орында тұр. Теңізге шыға алмайтын елдер арасында Қазақстан ең жоғары EGDI (0,8375) бірінші орынды иеленді. Ал EGDI көрсеткіші ең жоғары Азия елдері арасында Қазақстан Оңтүстік Корея, Сингапур, Жапония, Кипр және БАӘ-ден кейін 6-шы орынға ие болды.

Үкіметтің ашық деректер индексі бойынша Қазақстан Азия елдері арасында 1-орынды иеленді. Онлайн-қызметтер индексі бойынша-Азия елдері арасында 3-орын және жалпы әлемдік рейтингте 11-орын. Сонымен қатар, Қазақстан рейтингте Люксембург, Израиль, Бахрейн, Бельгия, Қытай, Италия, Малайзия, Португалия және Румыния сияқты елдерді басып озды. Жергілікті онлайн-қызметтердің даму деңгейі бойынша Алматы қаласы әлемнің 100 қаласының арасында 29 - шы орынға жайғасқан.

Математикалық жоспарда EGDI-бұл электрондық үкіметтің аса маңызды аспектілерін бағалайтын үш негізгі көрсеткіштің арифметикалық ортасы: онлайн-қызметтердің кеңдігі мен сапасы (Online Service Index), телекоммуникациялық инфрақұрылымның даму деңгейі (Telecommunication

Infrastructure Index) және адами капиталдың көлемі (Human Capital Index). 2018 жылмен салыстырғанда Қазақстанның электрондық үкіметті дамыту индексі (EGDI) 10,2% - ға өсті.

Телекоммуникациялық инфрақұрылымды дамыту бойынша ең жоғары өсім байқалады (22,7%), сонымен қатар электрондық қызметтер деңгейі бойынша Қазақстан 1 — ден ең жоғары балл-0,92 алды. Электрондық қатысу деңгейі (E-participation) бойынша Қазақстан 16 позицияға көтеріліп, 26-орынға ие болды. Электрондық қатысу индексі азаматтардың шешімдер қабылдау процесіне тартылуын, мемлекет қызметінің ашықтығы мен ашықтығын көрсетеді, бұл "еститін мемлекет" саясатына сәйкес келеді.

Қазақстанның үздік позициясы "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасы аясындағы кешенді жұмыстың нәтижесі болды. Мәселен, "цифрлық мемлекет" бағыты бойынша қазір мемлекеттік қызметтердің 83,7% - ы азаматтарға онлайн режимінде көрсетіледі. Биыл электронды түрде қызмет көрсету деңгейін 90% - ға дейін жеткізу жоспарлануда.

Қазіргі уақытта мемлекеттік бағдарламаға өзгерістер енгізілуде және бұл билік пен қоғамның тұрақты диалогы және азаматтарды ең өзекті мемлекеттік міндеттерді талқылауға тарту арқылы жүзеге асырылуда. Осылайша, азаматтардың барлық сындарлы өтініш-тілектерін жедел әрі тиімді қарастыратын "халық үніне құлақ асатын мемлекет" тұжырымдамасы іске асырылуда. Мемлекет басшысы "мемлекеттік көрсетілетін қызметтер туралы" заңды қабылдады. Өткен жылы барлық онлайн-арналарды ескере отырып, электрондық форматта 54 млн-нан астам қызмет көрсетілді.

Елдегі төтенше (дағдарыс) жағдайында азаматтар 13,8 млн-нан астам электрондық мемлекеттік қызмет алды. Электрондық форматта қызметтерді күнделікті алу 3 есеге артты.

2021 жылға қарай eGov 3.0 сатысына толығымен көшу жоспарлануда, дегенмен қазірдің өзінде оның бірқатар элементтері енгізілді немесе енгізу сатысында тұр. Мысалы, Ақпараттық жүйелерді интеграциялау жүргізіледі, "Smart Bridge" жобасы шеңберінде жасанды интеллект элементтері енгізіледі, проактивті қызметтер іске асырылады.

Сондай – ақ «Цифрлық Қазақстан» бағдарламалар аясында «Smart City» концепциясы да маңызды рөл атқарады. Өйткені, әлемде қала халқының үлесі ұдайы өсіп келеді: 2050 жылға қарай дамыған елдер халқының 80% - ы қалаларда тұрады деген болжам бар. Осы жағдайда билік алдында инфрақұрылымды басқаруға неғұрлым байсалды көзқарас міндеті тұр, өйткені дәстүрлі әдістер өзінің өзектілігін жоғалтауда. Бір сөзбен айтқанда, халықтың өсуі өмір сүру сапасын сақтау қажеттілігін туындатады. Сандық шындық жағдайында Ақылды технологиялар бұл мәселені шешу үшін қолданылады-интеллектуалды жүйелер қалалық ортаның әртүрлі аспектілерін басқаруға көмектеседі[2].

Smart City концепциясы қалалық шаруашылықты басқару процестеріне ақпараттық – коммуникативті технологияларды енгізуді көздейді, бұл өз кезегінде елде цифрландырудың дамуын ынталандырады. Бұдан басқа, технологиялар ресурстарды (қалалық мүлік, көлік жүйелері, сумен және энергиямен жабдықтау және т.б.) пайдалануға неғұрлым байсалды көзқарас қалыптастыруға және оларды орынды бөлу есебінен қала тұрғындарының өмірін жақсартуға мүмкіндік береді. Cisco бағалауы бойынша, ат белсенді пайдаланатын қалалар 20 жыл ішінде өзінің энергия тиімділігін 30% - ға арттыра алады. Ірі елді мекендер әлемдік энергия қажеттіліктерінің 60-80% - ын пайдаланатын әлемде мұндай үнемдеу болашақ әл-ауқат үшін шешуші болуы мүмкін. Бұл жерде айта кету керек — Statista сарапшылары Smart City Ғаламдық нарығындағы ақылды Энергетика сегментінің үлесі 15,8% - ды құрайтынын атап атқан жөн.

"Smart City-бұл қаланы басқарудың тұжырымдамалық тәсілі, ол жаңа технологияларды пайдалануды және қалалық процестерді басқаруда адам факторының әсерін азайтуды көздейді. Мысалы, егер азаматтардың өмір сүру сапасын арттыру туралы айтатын болсақ, онда тиісті қызметтер үшін мегаполистердің экологиясын жақсарту бойынша шаралар қабылдау құралы болып табылатын экологиялық параметрлер мониторингін жүзеге асырға болады.

Жалпы айтқанда, Қазақстан «Цифрлық билікті» дамытуда және басқа да бағыттар бойынша қарқынды түрде алға жылжуда. "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасы өзін орнықты және өміршең қоғам құруда Цифрлық мемлекет пен ақпараттық технологияларды дамытудың негізгі құралы ретінде көрсетті.

Әдебиеттер тізімі

1. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсанындағы №827 қаулысы
2. www.egov.kz
3. www.stat.gov.kz